

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

**ממדי העוני במדידה מצד ההוצאות
2003-2002**

מירי סבג-אנדבלד

אפריל 2005

א. מבוא

בשנות ה-90 פיתחה ועדת מומחים אמריקנית (ועדת ה-National Research Council) גישה חדשה למדידת עוני¹, במטרה להציע מדד אלטרנטיבי למדד העוני הרשמי בארה"ב. במחקר שפורסם בביטוח הלאומי ב-2004² (להלן: המחקר) נעשה ניסיון למדוד את העוני בהתאם לגישה זו, תוך התאמתה לנתוני המשק הישראלי.

הגישה מתבססת בעיקרה על חישוב "הוצאת סף" ל"משפחה מייצגת" (שבה שני מבוגרים ושני ילדים), המחושבת מתוך נתוני הצריכה של האוכלוסייה עצמה, כפי שהם משתקפים בסקרי הוצאות משקי בית³. בהתאם להמלצות ה-NRC, החישובים נערכו על בסיס שלוש שנות סקר (לשם הקטנת רמת התנודתיות של קווי העוני). הסל המשמש בסיס לחישוב "הוצאת הסף" כולל מוצרים ושירותים מתחום המזון, ההלבשה וההנעלה והדיור. ההוצאה החציונית של המשפחה המייצגת על סל בסיסי זה הוכפלה בשני מקדמי הכפלה:

א. מקדם להכפלת החציון, שערכו נע בין 0 ל-1 ומייצג את התפיסה שרמת חייה של משפחה ענייה נמוכה מזו של המשפחה החציונית.

ב. מכפיל נוסף, המייצג את ערכו של סל נלווה של מוצרים ושירותים חיוניים מתחומי החינוך, הבריאות והתחבורה (לא כולל תחבורה לצורכי עבודה, שהופחתה מצד ההכנסות).

ההוצאה המתקבלת לאחר הכפלת חציון ההוצאה על הסל הבסיסי בשני המכפילים הללו נקראת "הוצאת הסף", והיא מותאמת בעזרת סולם שקילות המביא בחשבון את הרכב המשפחה מבחינת מספר המבוגרים ומספר הילדים שבה – להרכבי משפחה אחרים.

ההכנסה המשווית להוצאת הסף היא ההכנסה הפנויה (דהיינו ההכנסה ברוטו מכל המקורות בניכוי מסים ישירים), המאפשרת למשק הבית לצרוך את הסל שנקבע. עוד מנוכים מההכנסה, בהתאם להמלצות ה-NRC, גם הוצאות על תחבורה לצורכי עבודה והוצאות על אחזקת ילדים במעונות, גנים ומטפלות למשפחות עובדות.

¹ ראו: "Measuring Poverty: A New Approach (1995)", בעריכת F.Citro & T. Michael בהוצאת National Academy Press, וושינגטון.

² ראו "פיתוח מדד עוני ניסיוני מצד ההוצאות בישראל" (2004), מאת מירי סבג-אנדבלד ולאיה אחדות, פרסום מס' 82 בסדרת "מחקרים וסקרים מיוחדים", המוסד לביטוח לאומי.

³ בסקירה זו אין אבחנה בין משק בית לבין משפחה, אף שההגדרות הן שונות במקצת.

ההכנסה המושווית להוצאת הסף לוקחת בחשבון גם את ההטבה הגלומה בשירותי דיור ציבורי: משפחה המתגוררת בדיור ציבורי (של החברות המשכנות: עמידר, עמיגור וכו') מפוצה מצד הכנסתה בגובה ההפרש בין שכר הדירה בשוק החופשי (שנזקף לדירה לפי מאפייניה) לבין הוצאותיה בפועל על שכירת הדירה.

לפי גישה זו משפחה ענייה היא זו שהכנסתה כפי שהוגדרה לעיל נמוכה מהוצאת הסף המתאימה לה לפי הרכבה.

במחקר הוצגו שתי חלופות לחישוב הוצאת הסף וההכנסה המושווית לה לכל הרכב משפחה: (א) כאשר ההוצאה לדיור מתקבלת על פי סך התשלומים השוטפים לצורך מגורים בדירה (הלוואות ומשכנתאות, שכר דירה וכו'). (ב) כאשר ההוצאה לדיור מחושבת על פי שכר הדירה לדירות בשכירות ושכר הדירה הזקוף לדירה בבעלות הדיירים. בחלופה זו המשפחה המתגוררת בדירה בבעלותה מפוצה מצד ההכנסה. המרכיב המתוסף לצד ההכנסה הוא ההפרש שבין שכר הדירה הזקוף לדירה לבין סך ההוצאות השוטפות על הדירה ("שכר הדירה הנקי"), וברוב המשפחות שבבעלותן דירה הוא חיובי. יצוין שבשתי החלופות כוללת ההוצאה לדיור גם את ההוצאות ההכרחיות הנלוות לאחזקת הדירה כגון חשמל, מים, טלפון וארנונה. נתוני העוני המתקבלים לשנים 2002 ו-2003 יוצגו להלן בהתייחס **לחלופה השנייה** שהוצגה במחקר לעיל, המגדירה את ההוצאה לדיור בבעלות כהוצאה הכלכלית על הדירה ומחושבת על פי שכר הדירה הזקוף לדירה על פי מאפייניה.

ערכי המכפילים נבדקו לקראת עיבוד הנתונים (הוועדה האמריקנית המליצה לעדכנם אחת לעשור בערך) ונמצאו דומים לאלה שחושבו במחקר. בהתאם לכך המקדם להכפלת החציון יישאר קבוע ברמה של 85%, והמכפיל המייצג את התוספת בעבור הסל הנלווה של מוצרים ושירותים יוסיף להיות 1.25.

הצגת ממצאי העוני על פי גישה זו נועדה להרחיב את היריעה הקיימת של חישוב ממדי העוני לפי הגישה היחסית הקיימת, ולהוסיף את צד ההוצאה כממד חשוב בניתוח רמת חיים. בכוונת המוסד לביטוח לאומי לפרסם מדי שנה בשנה את ממצאי העוני המעודכנים על פי פרוצדורת החישוב שגובשה במחקר. חוברת זו, המציגה את הממצאים לשנים 2002-2003, היא הראשונה בסדרה זו.

ב. בסיס הנתונים

הנתונים מתבססים על סקרי הוצאות משקי בית הנערכים על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הכוללים מידע רב על הוצאות משק הבית ועל הכנסותיו ממקורות שונים. יודגש כי הנתונים אינם מתייחסים לשנה קלנדרית אחת. נתוני 2002 מתייחסים לסקרי הוצאות לשנים 2000-2001-2002 (במחירי שנת 2002), ואילו נתוני 2003 מתייחסים לסקרי הוצאות לשנים 2001-2002-2003 (במחירי שנת 2003). בממוצע, נתוני ההכנסות של הסקרים ששימשו לעיבודי שנת 2003 קודמו בעליית המדד הכללי לעומת נתוני ההכנסות של הסקרים ששימשו לשנת 2002 (בין שתי השנים עלה המדד הכללי בשיעור של 0.7%). לעומת זאת ההוצאות הרלוונטיות (וכן ההכנסה הזקופה המתוספת לבעלי דירות) קודמו באופן דיפרנציאלי על פי מדדי המחירים המתאימים להן.

כמובן, מלבד מחירי השנה שאליה מתייחסים, הממצאים מושפעים גם מהנתונים המקרו כלכליים של שלוש שנות הסקר שהובאו למחירי 2003 לעומת שלוש שנות הסקר שהובאו למחירי 2002. שנים 2001 ו-2002 חופפות את שתי התקופות לחישוב המדדים. שנת 2000, הנגרעת מחישוב המדד במחירי 2003, התאפיינה בשיעור צמיחה גבוה ובעליית השכר הריאלי, לעומת שנת 2003 שהמשיכה (על אף סימני ההתאוששות שניכרו במחציתה השנייה) את מגמת המיתון שאפיינה את השנתיים שקדמו לה. עם זאת, לשם פשטות ההצגה נתייחס להלן לנתוני שלוש השנים שבמחירי 2002 כאל שנת 2002 ובאופן דומה לגבי שנת 2003.

היות שנתונים לגבי אוכלוסיית מזרח ירושלים קיימים רק בחלק מהסקרים ששימשו לעיבודים, כל הנתונים שלהלן מתייחסים לאוכלוסייה שאינה כוללת את מזרח ירושלים.

יצוין כי במחקר נסקרו כמה מגבלות בבסיס הנתונים, כגון העדר האפשרות לכמת הכנסה בעין או חוסר מידע לגבי ההכנסה המועברת כדמי מזונות למשקי בית אחרים (מרכיב שאמור להיגרע מההכנסה). פירוט נרחב יותר של ההכנסות וההוצאות הרלוונטיות בסקרים בעתיד יוביל להתאמות הנדרשות בחישוב קווי העוני לפי גישה זו ולהשגת אומדנים מדויקים יותר.

ג. ממצאים עיקריים

בלוח שלהלן (מס' 1) מוצגות תחולות העוני בקרב משפחות, נפשות וילדים בשנת 2003 לעומת שנת 2002. בדומה לממצאים לפי הגישה היחסית הנהוגה בביטוח הלאומי, גם על פי גישת ההוצאות נצפתה עלייה בתחולת העוני בשלוש הקטגוריות בין 2002 ל-2003, לאחר ירידה מסוימת בתחולת העוני ב-2002 לעומת 2001. במיוחד בולטת העלייה הגבוהה (של כ-9 אחוזים) בתחולת העוני בקרב ילדים ב-2003.

לוח 1 : תחולת עוני בקרב משפחות, נפשות וילדים, 2001-2003

תחולת העוני	2001*	2002	2003
משפחות	19.0	18.6	19.9
נפשות	22.4	21.9	24.1
ילדים	--	29.1	32.5

לפי גישה זו, יש חשיבות לשאלה אם משק הבית מתגורר בדירה בבעלותו אם לאו, ומהו גודל ההוצאה השוטפת (משכנתאות, הלוואות והוצאות דיור אחרות) של משק הבית על הדירה שבבעלותו. תחולת העוני בקרב בעלי דירות נמוכה באופן ניכרי ביחס לאוכלוסייה שאינה מתגוררת בדירה בבעלותה: בשנת 2003 תחולת העוני של משקי בית המתגוררים בדירה בבעלותם עמדה על 14.5% (לעומת 12.7% בשנת 2002), ואילו במשקי בית שאינם מתגוררים בדירה בבעלותם עמדה תחולת העוני על 32.8% (לעומת 32.9% בשנת 2002). העלייה בתחולת העוני של משפחות המתגוררות בדירה בבעלותן מוסברת בירידה ריאלית של כ-6% במחירי הדירות בבעלות הדיירים בשנת 2003 לעומת שנת 2002. גם שכר הדירה ירד בשיעור דומה, אולם ירידה זו מפחיתה את ההכנסה של בעלי הדירות בלבד, שכן בעלי הדירות מפוצים בגישה זו מצד הכנסתם על הנכס שבבעלותם – והאחרים לא.

קווי העוני המתקבלים בגישה זו הם למעשה "הוצאות הסף" של המשפחות על מרכיבי התצרוכת הבסיסיים, דהיינו ההוצאות שמשפחה נחשבת ענייה אם אין בהכנסתה הפנויה כדי לכסותן. הממצאים מראים כי למבוגר יחיד, למשל, דרושה הכנסה של כ-2,600 ש"ח ולמשפחה שבה שני מבוגרים ושני ילדים דרושה הכנסה של כ-6,000 ש"ח כדי שלא ייחשבו עניים בשנים האמורות. לוח מס' 2 מפרט את הוצאות הסף בהרכבים שונים של משפחות וכן את תחולת העוני בקרבן, לשנים 2002 ו-2003.

⁴ נתוני 2001 שחושבו במחקר (לא נערך חישוב של תחולת עוני בקרב ילדים); חישוב הנתונים ל-2002 ו-2003 כולל שיפורים קלים, בעיקר בחישוב מקדמי הדיפלוט להוצאות השונות, אולם אין בכך כדי לשנות את התמונה הכוללת.

נתוני הלוח מראים שהוצאת הסף כמעט לא השתנתה בין שתי השנים, ואולם תחולת העוני בקרב משפחות עם ילדים עלו בשעורים גבוהים. זאת לעומת ירידה או יציבות בתחולת העוני אצל מבוגרים ללא ילדים. הירידה בתחולת העוני במשפחות שבהן מבוגר יחיד מוסברת בעליית הכנסתו הפנויה של משק בית מסוג זה (עלייה של כ-10% בשנת 2003 לעומת 2002⁵). העלייה בתחולת העוני מאפיינת במיוחד את המשפחות שלהן יותר משני ילדים ואת המשפחות החד הוריות, והיא מוסברת בקיצוץ החד בהבטחת ההכנסה בשנת 2003 שהוריד את הכנסתן של משפחות רבות מסוג זה, וכן בהפחתה בקצבות הילדים בשנים 2002 ו-2003.

לוח 2: הוצאות הסף ותחולת העוני בקרב משפחות להרכבי משפחה שונים, 2002-2003

2003		2002		הרכב משפחה
תחולת עוני בקרב משפחות	הוצאת סף, בש"ח	תחולת עוני בקרב משפחות	הוצאת סף, בש"ח	
14.9	2,570	16.0	2,560	מבוגר יחיד
15.3	4,170	14.8	4,170	שני מבוגרים
18.0	5,150	16.9	5,140	שני מבוגרים+ילד
21.4	6,050	18.7	6,040	שני מבוגרים+שני ילדים
27.2	6,900	23.0	6,880	שני מבוגרים+שלושה ילדים
40.3	7,700	38.4	7,690	שני מבוגרים+ארבעה ילדים
50.7	8,470	46.2	8,460	שני מבוגרים+חמישה ילדים
30.7	3,720	24.5	3,720	מבוגר+ילד
37.3	4,740	33.9	4,730	מבוגר+שני ילדים
59.8	5,670	54.8	5,660	מבוגר+שלושה ילדים

בלוח מס' 3 מוצגות תחולות העוני של משפחות, נפשות וילדים לפי מאפיינים שונים של ראש משק הבית. תחולת העוני של משפחות שבראשן קשיש נמוכה לעומת זו המתקבלת לפי הגישה היחסית הנהוגה בביטוח הלאומי ואף ירדה מעט בשנת 2003 לעומת 2002. הרמה האבסולוטית הנמוכה של תחולת העוני בקבוצה זו (לעומת לכלל האוכלוסייה) נובעת משיעור הבעלות הגבוה על דירות אצל קשישים (כ-75%) ומכך שלרובם אין הוצאות שוטפות על מגורים, דבר המגדיל את הכנסתם דרך מרכיב "שכר הדירה הזקוף נטו" על פי גישה זו. העלייה המתונה בתחולת העוני ב-2003 בקרב קבוצה זו מוסברת בעלייה הריאלית (כ-4%) של הכנסתם הפנויה הממוצעת לתקופות הסקרים ששימשו לעיבודי 2003 לעומת הסקרים ששימשו לעיבודי 2002 (בטיפוסי המשפחה האחרים עלתה ההכנסה הפנויה בשיעור מתון בהרבה ולעתים אף ירדה).

⁵ תופעה זו באה לידי ביטוי גם בסקרי הכנסות, שם מתקבלת עלייה של כ-8 אחוזים בין שתי התקופות לגבי טיפוס משפחה זה.

לעומת הקשישים, שיעורי העוני בקרב עולים גבוהים ביחס לממוצע, עובדה המוסברת גם בשיעור הבעלות הנמוך על דירות (יותר ממחציתם מתגוררים בדירות שכורות). שיעורי העוני בקרב ערבים ומשפחות גדולות גבוהים ברמתם, על אף אחוז הבעלות הגבוה למדי על דירות (כ-80% מהם גרים בדירות בבעלותם). תחולת העוני בקרב ילדים במשפחות שבהן ראש משק הבית אינו עובד ובמשפחות ערביות חוצה את קו המחצית, וב-2003 היא מתקרבת ל-60% – דהיינו רוב הילדים החיים במשפחות מטיפוסים אלה הם עניים.

גם ביתר טיפוס המשפחה חלו עליות בתחולת העוני, כולל במשפחות עובדות. אפילו במשפחות שבהן שני מפרנסים תחולת העוני גבוהה לעומת השיטה היחסית הנהוגה, ובולטת העלייה התלולה (של כ-20%) בתחולת העוני בקרב ילדים בין שתי התקופות. כאמור לעיל, העלייה בתחולת העוני בין שתי התקופות הנסקרות מתונה יותר במשפחות שאין בבעלותן דירה. במשפחות החד הוריות גם בשיעור הבעלות הנמוך על דירה לא היה כדי לטשטש את העלייה הגבוהה בתחולת העוני בין שתי התקופות.

לוח מס' 3 : תחולת העוני בקרב משפחות, נפשות וילדים לפי טיפוס משפחה, 2002-2003

ילדים		נפשות		משפחות		
2003	2002	2003	2002	2003	2002	
32.5	29.1	24.1	21.9	19.9	18.6	כלל האוכלוסייה
		16.5	16.0	14.7	14.6	ראש משק בית קשיש ⁶
32.5	29.1	28.6	25.7	25.8	23.2	משפחות עם ילדים
23.6	21.0	21.8	19.6	21.6	19.4	1-3 ילדים
49.9	45.2	49.6	45.0	48.5	44.1	4+ ילדים
37.9	33.4	30.2	27.4	22.5	21.1	מפרנס אחד
9.3	7.7	8.4	7.2	7.0	6.0	שני מפרנסים
59.1	54.7	48.0	44.9	42.7	40.3	לא עובד (בגיל העבודה)
35.4	31.0	29.6	28.2	30.9	30.8	עולים
41.6	39.0	36.0	34.6	33.0	30.9	חד הוריות
24.4	21.5	18.2	16.6	16.2	15.4	יהודים
59.4	56.9	53.7	51.1	49.4	47.3	ערבים

⁶ בנתוני סקרי הוצאות שבידינו, בשונה מסקרי הכנסות בשנים שלגביהן חושבו הנתונים, ראש משק הבית אינו מוגדר כראש משק בית כלכלי, אלא כמי שמשק הבית הגדיר אותו ככזה. כתוצאה מכך, מספר הקשישים שהם ראשי משק הבית, למשל, גדול יותר מזה שבסקרי הכנסות, וההבדלים בממדי העוני בקרב קבוצות שונות לעומת הגישה היחסית הנהוגה מושפעים אף משוני זה.

תחולת העוני של משפחות בשנת 2003 בחישוב לפי ההכנסה הפנויה ללא התחשבות בהטבה הגלומה בדיוור ציבורי עומדת על 20.8% (בהשוואה ל-19.9%), דהיינו תרומת ההטבה הגלומה בדיוור הציבורי להפחתת העוני עומדת על כנקודת אחוז אחת (שיעור דומה גם ב-2002).

בחישוב תחולת העוני לפי ההכנסה הכלכלית⁷, מתקבלים שיעורי עוני של 31.3% ב-2002 ו-32.9% ב-2003. שיעור הירידה בתחולת העוני הנובע מתשלומי העברה (קצבות ביטוח לאומי בעיקר) ומיסים ישירים מחושב כיחס בין תחולת העוני לפי ההכנסה שלאחר תשלומי העברה ומיסים לבין זו שלפניהם. שיעור זה עמד בשנים 2002 ו-2003 על 40.6% ועל 39.5% בהתאמה, דהיינו הוא ירד בכנקודת אחוז אחת בין שתי התקופות.

לוח מס' 4 מציג את תחולת העוני לפי ההכנסה שלפני תשלומי העברה (בכסף) ומיסים ואת הירידה בתחולת העוני כתוצאה מתשלומי העברה ומיסים על פי גישה זו, בשנים 2002 ו-2003. בקרב הקשישים פועלים תשלומי העברה (קצבות הזיקנה בעיקר) בעוצמה החזקה ביותר להפחתת העוני, ובקרב הערבים הם פועלים בעוצמה הנמוכה ביותר. בשנת 2003 חלה עלייה בתרומת תשלומי העברה למשפחות הקשישים, בשל השחיקה הנמוכה יחסית בקצבות הזיקנה. לעומת זאת ברוב הקבוצות האחרות באוכלוסייה חלה ירידה בין שתי התקופות. במשפחות עובדות, בעיקר משפחות שבהן שני מפרנסים, חלה ירידה תלולה בתרומת תשלומי העברה והמיסים הישירים להפחתת תחולת העוני. אפשר להניח כי הסיבה היא, שתשלומי העברה של קבוצה זו מتركזים בעיקר בקצבות הילדים. כמובן, גם במשפחות עם ילדים ומשפחות ערביות (החופפות זו את זו) עיקר הירידה נובע מההפחתה בקצבות הילדים, ובמשפחות החד הוריות "תרם" לכך גם הקיצוץ החד בקצבות הבטחת הכנסה בשנת 2003.

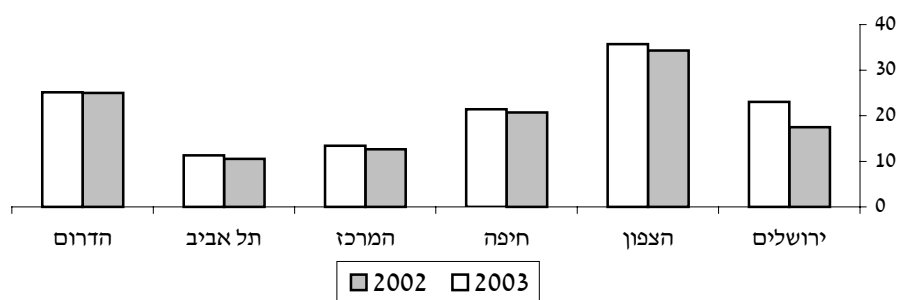
התרשים שלהלן מציג את תחולת העוני בקרב משפחות לפי מחוזות גיאוגרפיים. למעט מחוז הדרום, תחולת העוני עלתה בכל המחוזות, אך בולטת במיוחד העלייה במחוז ירושלים, שבו שיעור גבוה יחסית של חרדים (דהיינו משפחות גדולות שראשן לא עובד בגיל העבודה). תחולת העוני נמוכה מהרמה הארצית רק במחוזות תל אביב והמרכז. במחוז חיפה תחולת העוני דומה לרמה הארצית וביתר המחוזות היא גבוהה ממנה. במחוז הצפון, שבו שיעור גבוה של משפחות לא יהודיות, תחולת העוני גבוהה כמעט פי שניים מהרמה הארצית.

⁷ לצורכי עיבוד זה ההכנסה הכלכלית היא זו שהוגדרה לצורך ההשוואה עם הוצאת הסף (דהיינו היא כוללת את "שכר הדירה הנקי" ואת ההטבה הגלומה בדיוור ציבורי, ומופחתים ממנה המרכיבים הקשורים ליציאה לעבודה) – אך לפני תשלומי העברה בכסף ומיסים ישירים. אף שההטבה הגלומה בדיוור ציבורי יכלה גם היא להיות מופחתת מההכנסה הכלכלית, היא לא הופחתה. זאת על מנת לשמור על אחידות ההגדרה הקיימת של "ההכנסה שלפני תשלומי העברה ומיסים ישירים" וכן משום שגודל ההטבה הוערך על פי אומדנים.

לוח 4: תחולת העוני בקרב משפחות לפי ההכנסה הכלכלית ושיעור הירידה בתחולת העוני כתוצאה מתשלומי העברה ומיסים, 2002-2003.

אחוז הירידה בתחולת העוני כתוצאה מתשלומי העברה ומיסים ישירים		תחולת העוני לפי ההכנסה שלפני תשלומי העברה ומיסים ישירים		קבוצת אוכלוסייה
2003	2002	2003	2002	
39.5	40.6	32.9	31.3	סך הכל
64.1	61.9	41.0	38.3	ראש משק הבית קשיש
25.4	29.7	34.6	33.0	משפחות עם ילדים
26.5	31.0	29.4	28.1	1-3 ילדים
22.2	26.6	62.3	60.1	4 ויותר ילדים
34.4	36.3	34.3	33.1	מפרנס אחד
18.6	27.7	8.6	8.3	שני מפרנסים
34.0	36.3	64.7	63.3	לא עובד (בגיל העבודה)
39.2	38.5	50.8	50.1	עולים
45.8	50.0	60.9	61.8	חד הוריות
45.1	45.2	29.5	28.1	יהודים
18.2	21.6	60.4	60.3	ערבים

תחולת העוני בקרב משפחות לפי מחוזות, 2002-2003

בשנת 2003 הורע מצבן של משפחות העניות. יחס פער העוני⁸, המבטא את מידת הריחוק של המשפחות העניות מקו העוני, עלה מ-24.4% ב-2002 ל-26.1% ב-2003 – עלייה של כ-7 אחוזים. יחס פער העוני לטיפול משפחה שונים בשנים 2002 ו-2003 מוצג בלוח מס' 5. הממצאים מראים כי להוציא משפחות שבראשן קשיש ומשפחות עולים, בכל טיפוס המשפחה הועמק העוני בשנת 2003. במשפחות שראש משק הבית שלהן אינו עובד (בגיל העבודה) עומק העוני (בדומה גם

⁸ פער העוני מחושב בגישה זו כהפרש שבין הכנסתה של המשפחה לבין קו העוני המתאים לה, במקרה זה "הוצאת הסף" שלה.

לתחולת העוני) הוא הגבוה ביותר. מתברר כי העוני הועמק עוד יותר בשנת 2003 באוכלוסיות שבהן גם שיעור העוני התרחב יותר: משפחות גדולות, משפחות ערביות ומשפחות שראשן אינו עובד בגיל העבודה. ראוי לציין שגם במשפחות שבהן שני מפרנסים יחס פער העוני קרוב ברמתו לזה השורר בכלל האוכלוסייה, דהיינו המשפחות מטיפוס זה שנופלות אל מתחת לקו העוני סובלות מרמת עוני דומה למוצעת.

לוח מס' 5 : יחס פער העוני לטיפוסי משפחה שונים, 2002-2003

יחס פער העוני		
2003	2002	
26.1	24.4	כלל האוכלוסייה
21.9	23.9	ראש משק הבית קשיש
26.1	24.1	משפחות עם ילדים
27.0	25.4	1-3 ילדים
25.2	22.8	4 ילדים ויותר
22.6	21.2	מפרנס אחד
23.6	23.4	שני מפרנסים
29.1	27.0	לא עובד (בגיל העבודה)
23.4	25.0	עולים
24.8	23.6	חד הוריות
25.9	24.7	יהודים
26.4	24.0	ערבים

תחולת העוני ופער העוני מודדים, כל אחד מהם, היבט אחד של העוני ומתעלמים מהיבטים אחרים. מדד SEN הוא מדד אגרגטיבי המתחשב בשני מדדים אלה, וגם בהיבט של אי השוויון בהתחלקות הכנסות העניים⁹.

בלוח מס' 6 להלן מוצגים ערכי מדד גייני לאי השוויון בהכנסה בקרב עניים ומדד SEN בשנים 2002 ו-2003 לכלל האוכלוסייה ולכמה קבוצות אוכלוסייה נבחרות. הנתונים מצביעים על עלייה ניכרת בשני המדדים בכלל האוכלוסייה, ובמיוחד במדד SEN, בין שתי התקופות. ערכי מדד גייני לאי השוויון בהתחלקות הכנסה בקרב אוכלוסיית העניים בדרך כלל נמוכים ביחס לאלה המתקבלים בחישוב לאוכלוסייה כולה (עניים ולא עניים), שכן מדובר בקבוצה הומוגנית למדי. ואולם, בעוד שערכי מדד גייני ברוב קבוצות האוכלוסייה המובאות בלוח דומים ברמתם, בקרב משקי בית העניים שראשן אינו עובד (בגיל העבודה) המדד גבוה במיוחד ומצביע על אי שוויון ניכר בהכנסות של הנמנים עם קבוצה זו, אף שכולם מוגדרים כעניים. מדדי SEN של קבוצות האוכלוסייה השונות נותנים חיזוק נוסף למגמות שתוארו לעיל: במשפחות עם ילדים עלה המדד בין שתי התקופות בכ-20%. למעשה, חוץ ממשפחות שבראשן קשיש, בכל האוכלוסיות המובאות בלוח

⁹ ערכו של המדד נע בין 0 ל-1. ככל שהמרכיבים המשוקללים בו גבוהים יותר, הוא קרוב יותר ל-1.

חלה עלייה גבוהה במדד SEN, והיא משקפת את העלייה שחלה בכל אחד משלושת מרכיביו בין 2002 ל-2003.

לוח 6. מדד ג'יני לאי שיוון הכנסות העניים ומדד SEN, 2002-2003

2003		2002		
מדד SEN	מדד ג'יני לאי שיוון התחלקות הכנסות העניים	מדד SEN	מדד ג'יני לאי שיוון התחלקות הכנסות העניים	
0.0891	0.1464	0.0764	0.1351	כלל האוכלוסייה
0.0500	0.1143	0.0517	0.1213	ראש משק בית קשיש
0.1042	0.1416	0.0872	0.1291	משפחות עם ילדים
0.1901	0.1318	0.1643	0.1160	ערבים
0.1940	0.3284	0.1700	0.3194	לא עובד בגיל העבודה

* המדדים חושבו על בסיס ההכנסה הפנויה לנפש תקינה (כפי שהוגדרה לצורכי עבודה זו). המשקל שניתן לכל משפחה שווה למספר הנפשות החיות בה.